

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

ข้อดูของจริง

โลกคือหมู่สัตว์ไม่เคยอยู่ด้วยความสะดวกสบายโดยไม่มีเครื่องบังคับ ต้องมีเครื่องบังคับอยู่ตลอด ไม่ว่ามนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน สัตว์น้ำ สัตว์บก มีเครื่องบังคับให้ต้องเคลื่อนไหวไปมา เสาะแสวงหาสิ่งนั้นสิ่งนี้ จัดทำกันอยู่ไม่หยุดไม่ถอยทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน มีตั้งแต่เรื่องความจำเป็นบังคับ นี่ถ้าพูดตามหลักแห่งความจำเป็น นอกจากนั้นสิ่งไม่จำเป็นก็กลายเป็นสิ่งจำเป็นขึ้นมา เป็นเครื่องบังคับสลับซับซ้อนยุ่งเหยิงวุ่นวายภายในหัวใจตลอดร่างกาย ซึ่งเป็นเครื่องมือใช้ จนถึงกับกำลังไม่พอกับความต้องการและความสับสนเหล่านั้น ที่ถือหัวใจเป็นที่ทำงานหรือเป็นเครื่องหมุนเพื่อความต้องการของตน นี่โลกเป็นอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น

เฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เรา จะอยู่ประเทศใด ทวีปใด ชาติชั้นวรรณะใด ในป่าในบ้าน ในเมืองนอกเมือง มีแต่ความหมุนตัวอยู่ด้วยหน้าที่การงาน เพราะเรื่องธาตุเรื่องขันธุ์เป็นสิ่งสำคัญเรื่องหนึ่งที่ต้องทำงาน แล้วยังมีอีกอันหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งที่ลึกลับสำหรับผู้ไม่ได้อบรมมาเลย ได้แก่ตัวหยาบ ๆ คือกิเลส ตัวโลก นี่สำคัญมาก มันจะเอาให้ตายจริง ๆ โลกไม่มีวันหยุดวันถอยไม่มีวันเพียงพอ ได้มาเท่าไรมากน้อยเพียงไร ยิ่งเป็นเหมือนกับเครื่องเสริมไฟให้ส่งเปลวสูงขึ้นโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งตายไปเปล่า ๆ หาความสุขไม่ได้เลยในบุคคลคนนั้น ทั้ง ๆ ที่เสาะแสวงหาความสุขตั้งแต่เริ่มแรกมาจนกระทั่งวันตายหาไม่เจอ ถ้าสิ่งเหล่านี้ได้มีอำนาจบังคับบัญชาให้เป็นไปแล้ว ต้องเป็นอย่างนั้น

หากถือเอาความจำเป็นเรื่องธาตุเรื่องขันธุ์ หามาเพื่อเยียวยารักษาตามธรรมดา ก็ย่อมมีเวลาพักผ่อนได้อย่างสะดวกสบาย แต่ความโลภนี้มันไม่มีเมื่อพอ จึงหาเวลาพักผ่อนไม่ได้ ได้เท่านี้ต้องอยากได้เท่านั้น ๆ เพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีที่จะตามทันมันได้เลย โลกจึงต้องหมุนตัวอยู่ด้วยเหตุ ๒ ประการนี้เป็นสำคัญ ที่เกี่ยวกับเรื่องธาตุเรื่องขันธุ์ซึ่งมีความบกพร่อง ต้องการสิ่งเยียวยารักษาและกิเลสตัวหาเมืองพอไม่ได้ นี้เป็นตัวใหญ่

มากที่สุดทีเดียว เพียงลำพังปากท้องเครื่องใช้ไม้สอยสำหรับธาตุชั้นรพเป็นอยู่สบาย สำหรับโลกทั่วไปในวงมนุษย์เราก็พอทำเนา แต่ถ้ากิเลสตัณหาเหล่านี้มันเข้าบงการเป็น หัวหน้างานแล้ว โลกไหนก็โลก คนใดก็คนเถอะ ชาติชั้นวรรณะใดก็ตาม จะต้องหมุนตัว อยู่ด้วยสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องบังคับ จนกระทั่งลมหายใจหมดก็ไม่เจอความสุขแม้แต่บ่อย เลย เจอตั้งแต่กองทุกข์ เพราะพวกนี้พวกเขาแสวงหาความทุกข์ทั้งนั้น

ธรรมชาติอันนี้ฟ้าสัดทั่วโลกให้เสาะแสวงหาแต่ไฟนแต่ไฟมาเผาตนเองอยู่ตลอดเวลา หาความร่มเย็นเป็นสุขมาให้ที่ไหน แต่โลกก็ไม่เห็นโทษของมัน จึงต้องได้หมุนตัวไปตาม มันอยู่เช่นนั้น เมื่อสรุปความแล้วโลกเรา นี้ จึงไม่มีใครว่างจากการจากงานจากความยุ่ง เหยิงวุ่นวาย หมุนตัวเป็นเกลียวอยู่เช่นนั้น เข้า สรุปเรื่องเกี่ยวกับเรื่องธาตุเรื่องชั้นรพ โลก ก็ต้องเสาะแสวงหามาเยียวยารักษา ก็ต้องวุ่นวายอยู่เรื่อยมา ทำงานก็ต้องทำจริง ๆ ไม่ ทำจริง ๆ ก็ไม่พอปากพอท้อง ความทุกข์ก็เกิดขึ้น โลกจึงได้หมุนไปตามการตามงาน

ที่นี่ย่นเข้ามาหาสมณะคือนักบวชนักปฏิบัติของเรา ให้ฟังถือโลกเป็นหลักสำคัญว่า เขา ไม่มีเวลาว่างงานของเขาเลย งานของพระก็ไม่ควรให้มีเวลาว่าง เพื่อถอดถอนกิเลส ตัณหาอาสวะ นี่คือนานสำคัญแท้ของสมณะเรา เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา อันเป็นงาน สำคัญของตน ในอิริยาบถต่าง ๆ ไม่ให้ปราศจากสติ ซึ่งควบคุมงานภายในของตนที่ทำ อยู่ นั้นโดยสม่ำเสมอ นี้เรียกว่าเป็นผู้มีงาน สมกับเพศและหน้าที่ของตนโดยแท้ ดังพระ พุทธเจ้าประทานไว้แล้วทุกประการ

ในครั้งพุทธกาลเราวาดภาพตามตำรับตำราที่ท่านจดจารึกเอาไว้ ท่านจดเอาไว้ตาม หลักความจริงที่เป็นมา เพราะฉะนั้นเวลาเราอ่านตำราแล้วจึงวาดภาพเรื่องของพระ พุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายได้โดยไม่ผิด จะเห็นพระอาการของพระพุทธรูปที่แสดงแก่ ภิกษุทั้งหลาย ไม่มีเรื่องอื่นเรื่องใดนอกจากเรื่องถอดถอนกิเลสอาสวะด้วยความ พากเพียร สิ้นเสียพระบ้าง คือทรงสิ้นเสียบ้าง ทรงให้การอบรมให้เห็นคุณค่าในสถานที่ที่ จะบำเพ็ญบ้าง ให้เห็นคุณค่าแห่งความเพียรของตนบ้าง รวมแล้วมีแต่เรื่องให้พระ บำเพ็ญความพากเพียรให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยสมกับงานของสมณะจริง ๆ

เราจะเห็นได้บรรดาพระสาวกทั้งหลายที่ออกมาจากสกุลต่าง ๆ มาบวช ศึกษาอบรมกับ พระพุทธเจ้า ไม่มีงานใดกิจการใดที่เป็นเรื่องของโลกเข้าไปเคลือบแฝงเลย จะคุยกันมาก น้อยเพียงไรที่เรียกว่า ธรรมสักัจฉา กาเลน ธมฺมสากัจฉา เอตมฺมงฺคฺลฺมฺตฺตมฺมึ ท่าน สนทนากันเพื่อความรู้อย่างจริงเห็นจริงในอรรถในธรรม เป็นสริมงคลทั้งสองฝ่าย ได้รับ ประโยชน์จากกันเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะมากน้อยเพียงไรบรรดาธรรมที่ท่านสนทนากัน อยู่ใน วงแห่งศีลเลขธรรมที่เคยแสดงมาแล้วเสมออันนั้นแล ไม่ได้นอกเหนือไปจากนั้นเลย

การพูดกันก็พูดด้วยความชมเชย พูดด้วยความยินดี พูดด้วยความใฝ่ใจจริง ๆ ในธรรม ทั้งหลาย ไม่ได้สักแต่ว่าพูดปรารภหรือสนทนากัน เช่นอย่างความมักน้อยอย่างนี้ ก็ตัด ภาระธุระอะไรออกหมด ให้พอเป็นไปได้นั้น ความมักน้อยนี้เป็นเครื่องตัดภาระ เครื่องกีดขวางออกเสียให้มีแต่ความพากเพียร ไปด้วยความคล่องตัว ถ้ามืดลงมากก็ว่า สันโดษ ยินดีตามมีตามเกิดไม่เสาะแสวงหาสิ่งไม่มีไม่เป็น มาก่อทวนวุ่นวายตนเองและ ผู้อื่น ซึ่งเป็นการรบกวนเขาไม่ดีเลย อยู่ในศีลเลขธรรม **อปฺปิจฺจตา** ความมักน้อย **สนฺตุ ฏฺฐิ** คือความยินดีตามมีตามเกิดแห่งปัจจัยทั้งหลาย ไม่ยินดีไปมากกว่าที่เกิดขึ้นมีขึ้น ภายใต้นั้น ไม่รบกวนผู้ใด เป็นผู้เลี้ยงง่ายเสมอ ท่านว่า **สุภโร** เป็นผู้เลี้ยงง่าย **สนฺตุสฺส โภ จ สุภโร จ** เป็นผู้สันโดษยินดี เป็นผู้เลี้ยงง่าย ไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายกับใครทั้งนั้น

วิเวกตา สนทนากันก็ เป็นยังงี้ไปอยู่สถานที่นั้น ได้รับความสงบสงัดดีใหม่ สถานที่ เป็น อย่างไร ดินฟ้าอากาศตลอดถึงน้ำท่าที่เป็นที่อาศัย สถานที่ประกอบความพากเพียร เป็นไปด้วยความปลอดโปร่งโล่งใจใหม่ นั้นท่านสนทนากัน วิเวกตา ชอบในที่สงัด สงัดดี ใหม่

วิริยารัมภา การประกอบความเพียรเป็นอย่างไรบ้าง ได้อุบายแปลก ๆ ต่าง ๆ ในสถานที่ เช่นนั้นดีใหม่ องค์กรนี้ก็ถามองค์กรนั้น องค์กรนั้นก็ถามองค์กรนี้เหมือนกัน เพราะต่างองค์กรต่างไป หาสถานที่เช่นเดียวกันนี้ เมื่อได้ทราบที่ดีแล้ว หากว่ามีโอกาสท่านเหล่านั้นก็อาจจะไป มีโอกาสท่านเหล่านี้ก็อาจจะไปสู่สถานที่เช่นนั้น เพราะเป็นที่เหมาะสมต่อการประกอบ ความพากเพียร

อสังสัคคณิกา ไม่คลุกคลีกับผู้หนึ่งผู้ใด ไม่ต้องพูดถึงเรื่องประชาชนญาติโยมซึ่งเป็นสิ่งภายนอกนั้นเลย แม้แต่พระก็ไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายกัน จะพูดกันเฉพาะเวลาจำเป็นเท่านั้น เพราะไม่ให้จิตส่งกระแสออกไปสู่ภายนอกให้มากไป ซึ่งเป็นการข้ามความจำเป็นหรือหลักความเพียรที่มีอยู่ในตอนนี้ไปเสีย ให้เสียเวล่ำเวลาไป พูดก็ไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องโลก เรื่องสงสารอันเป็นเครื่องสังสมกิเลส หรือส่งเสริมกิเลสที่มีอยู่แล้วให้พองตัวขึ้นมาโดยไม่รู้สึกตัว พูดหลายครั้งหลายหนก็ชินจนด้าน เลยพูดธรรมไม่ลงถ้าไม่ได้พูดโลกแล้วอยู่ไม่ได้ ทูรันทุรายเหมือนคนจะตาย นี่คือจิตมันเป็นโลกเสียทั้งดวงในหัวใจของพระ ถ้าจิตเป็นธรรมแล้วจะไม่หิวโหยกับเรื่องของโลกใด ๆ ทั้งนั้น นอกจากมีความอิมพอ หรือมีความดูดีมีภายในธรรมทั้งหลาย แสดงออกมาอาการใดมีแต่ธรรมล้วน ๆ เป็นที่ซาบซึ้งถึงจิตใจซึ่งกันและกันในระหว่างผู้สนทนากัน

ศีล ก็ระมัดระวังรักษาอยู่ตลอดเวลา เพราะเป็นสมบัติอันล้ำค่าภายในตัวของเรา

สมาธิ จะทำให้เกิดได้ด้วยวิธีใด สนทนากัน สนทนาถึงเรื่องศีล สนทนาเรื่องสมาธิ เป็นยังไงจิตใจเป็นยังไง มีความสงบเยือกเย็นดีไหม อยู่ในที่เช่นนั้น ๆ การประกอบความเพียรเป็นยังไง จิตใจได้รับความสงบเยือกเย็นไหม ความเยือกเย็นขนาดไหน ใครมีความรู้สึกยังไงในการประกอบความเพียรที่ปรากฏผลขึ้นมาก็เล่าสู่กันฟัง เป็นเครื่องส่งเสริมซึ่งกันและกันให้มีความดูดีมี มีกำลังใจในการประกอบความพากเพียร

ปัญญา พิจารณาได้ความแยกคายอย่างไรบ้าง ถามกันถึงเรื่องปัญญา เมื่อถามถึงเรื่องปัญญาแล้ว **ไม่ไปวิมุตติ**จะไปที่ไหน เพราะปัญญาเป็นเครื่องปราบปรามสิ่งที่กรงรังภายในจิตใจทั้งหลายให้หลุดพ้นถึงขั้นวิมุตติ นี่ละท่านบำเพ็ญมาแต่ก่อน สนทนากัน ท่านสนทนาอย่างนี้ นี่หลักของพุทธศาสนาแท้ หลักของพระแท้ งานของพระแท้ การพูด การจาสนทนาของพระแท้ท่านเป็นอย่างนี้ ให้พากันจดจำหลักเกณฑ์นี้ไว้ อย่าให้ห่างจากจิตใจของตน อย่าเห็นว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่น่าคุยน่าสนทนา มากยิ่งกว่า**ศีลเลขธรรม** ทั้ง ๑๐ ประการที่มีคุณค่าอันพิเศษต่อจิตใจของเรา อันนี้เป็นสำคัญ

ผู้ใดก็ตามถ้าลงได้มีความแน่นหนักลงใน ๑๐ ข้อนี้จะเป็นข้อใดก็ตาม จะวิ่งถึงกันหมด กิเลสเป็นสิ่งที่เหนียวแน่นที่สุดก็ตามเถอะ สิ่งที่แกร่งกว่ากิเลสยังมี ที่จะต้องปราบกิเลสให้

อยู่ในเงื้อมมือมี คืออะไร คือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าประทานไว้แล้วทุกบททุกบาททุก
แง่ทุกมุม ซึ่งก็มีอยู่ในตัวของเรา ท่านบอกอุบายวิธีการที่มีอยู่ในตัวของเรา ซึ่งมันผูกมัด
กันด้วยความสำคัญของเรา แล้วให้แก้กันออกด้วยอุบายต่าง ๆ แห่งธรรมที่ท่านสอนไว้

อย่างที่ว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตใจ เป็นต้น ก็ติดอันนี้ สัตว์โลกทั้งหลายติดกันตรงนี้
ก็มาสอนที่ตรงนี้ ดูให้ดี มีอยู่ในที่นี้ ความติดพันความสำคัญซึ่งเป็นเรื่องปลอมทั้งหลาย
นั้น มันแทรกของจริงอยู่ มันดัดแปลงแต่งเอาใหม่ทั้งหมด ก็เลสมันไม่ได้เป็นไปตาม
ธรรม ธรรมว่าเป็นของไม่งาม เป็น **อนิจจัง ทุกขัง อนตตา** เป็นอสุภะอสุภัง เป็นสิ่งที่แตก
สลายได้ เสื่อมไปทุกเวลา เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา แต่กิเลสมันไม่เป็นอย่างนั้น
มันดัดแปลงเสียใหม่ หลอกเราเรายังหลง

ทั้ง ๆ ที่ตาเราก็เห็นอยู่สิ่งเหล่านี้เป็นอย่างไร ถ้าเอามาเทียบกับธรรม มาเป็นคู่แข่งกับ
ธรรมแล้ว เอาตามความจริงก็เห็นธรรมไปไม่ได้ ธรรมต้องมีน้ำหนักเต็มตัว ว่าเป็นของ
ปฏิภูม นั่นเราดูสิ มันหอมที่ไหนร่างกายของเราทุกส่วน มันไม่ปฏิภูมได้อย่างไร เท่านั้น
ทราบแล้ว แต่มันเปลี่ยนขึ้นมาว่ามันสวยมันงาม มันสวยงามที่ตรงไหน ว่าสะอาด ๆ ที่
ตรงไหน มีตั้งแต่สิ่งที่มันปลอมขึ้นมาแทรกขึ้นมา ปลอมขึ้นมา แต่เราไปเชื่อของปลอม
มากยิ่งขึ้นกว่าที่จะพิจารณาตามธรรมพระพุทธเจ้า ให้เห็นเป็นของจริงตามธรรมท่าน
เพราะฉะนั้นมันจึงฝืนธรรมอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่เราประกอบความเพียรอยู่นั้นแหละ
เป็นการป็นเกลียวกันกับธรรม เลยกลายเป็นข้าศึกต่อธรรมไปโดยไม่รู้สึกรู้สึ ในขณะ
เดียวกันความเห็นเหล่านี้ก็กลายเป็นข้าศึกต่อตัวเราเองไม่ใช่ที่ไหน มันจึงไม่รู้ไม่เห็น

เหมือนกับว่าธรรมของพระพุทธเจ้าสุดเอี่ยมสุดวิสัยของมนุษย์เรา เฉพาะอย่างยิ่งของ
เราที่จะปฏิบัติให้รู้ให้เห็น ให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ธรรมท่านสอนไว้ มันสุดวิสัยไปเสีย
หมด เพราะความรู้ความเห็นมันไม่เป็นไปตามธรรม มันเป็นไปตามกิเลสเสียทั้งหมด
เรื่องกิเลสเป็นเรื่องขวางธรรมอยู่แล้ว เมื่อความรู้เห็นเป็นไปตามกิเลสเชื้อกิเลสไปเราก็
เป็นคนขวางธรรม แล้วมันจะบรรลุเป้าหมายแห่งธรรมตามพระพุทธเจ้าได้อย่างไร

ท่านจึงสอนให้พิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ คลี่คลายแยกแยะออกอยู่โดยสม่ำเสมอ วาระหนึ่ง
จนได้ที่จะรู้จะเห็นตามหลักความจริงของธรรมที่สอนไว้ ท่านว่า **สุวากขาโต ภควตา**

ธมฺโม ตรัสไว้ชอบแล้ว ฟังศีลธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว มันไม่ชอบอยู่ที่หัวใจของเราที่เต็มไปด้วยสิ่งจอมปลอมคือกิเลสทั้งหลายเท่านั้น จึงต้องพยายามแหวกจากกิเลสจอมปลอมนั้นเข้ามาสู่ความจริงในธรรมว่าตรัสไว้ชอบแล้ว

ร่างกายเป็นยังไง เป็นอสุภะอสุภัง เป็น **อนิจจัง ทุกขัง อนตตา** นี่คือความจริง พยายามคลี่คลายดูจุดนี้ไม่เห็นเอาให้เห็น เห็นภายในใจ ตาเนื้อเห็นอยู่แล้วนี่ ปฏิเสธพระพุทธเจ้าไม่ได้ เห็นอยู่ทุกอย่าง แปรสภาพก็เห็นอยู่ ทุกข์ก็เห็นอยู่ **อนตตา** ถือเป็นตัวเป็นตน เป็นสัตว์เป็นบุคคลเป็นเราเป็นเขาที่ไหน มันก็มีแต่ดินน้ำลมไฟถ้าพูดตามสมมุติขั้นนี้ จากนั้นก็ทุกชั้นทุกส่วนภายในร่างกายนี้ ก็เป็นตัว **อนิจจัง ทุกขัง อนตตา** ไตรลักษณ์เต็มอยู่หมด อยู่ด้วยกันนั้นแหละทั้งสามไตรลักษณ์นี้ คลี่คลายไปหลายครั้งหลายหนก็เข้าใจ

สติเป็นสำคัญในการประกอบความพากเพียร เราจึงเน้นเสมอเรื่องสติ เพราะเคยเห็นคุณค่าของสติมาแล้วด้วย เคยเห็นโทษแห่งความขาดสติมาแล้วด้วย จึงได้นำมาสอนอย่างเต็มหัวใจหรือเต็มปาก เวลาเราประกอบความพากเพียร วันไหนสติไม่ค่อยดีการพิจารณาก็ไม่ค่อยแจ่มแจ้ง นี่หลักใหญ่อยู่ตรงนี้ สติผู้ควบคุมงานขาดวรรคขาดตอนงานก็ขาดวรรคขาดตอนไปตามสติ นี่ละที่ว่าความเพียรขาดวรรคขาดตอนขาดตรงนี้ ถ้าสติคืออยู่การพิจารณาทางด้านปัญญา จับลงไปเกาะลงไปมันติดปั๊บ ๆ พุงไปเลย ทะลุไปเลย ถึงความจริงตามขั้นภูมิกำลังของตนโดยไม่ต้องสงสัย

ถ้าวันไหนพิจารณาไม่ติดเพราะสติไม่ดี เกาะแล้วผิดพลาดไป เกาะแล้วหลุดไป ๆ ความจริงก็ไม่เด่น เพียงขั้นนี้ก็พอทราบได้อยู่แล้ว โน่นที่เราจะเห็นได้ชัดเจน ถ้าความเพียรติดพันกัน เป็นเนื้อเป็นหนังของความเพียรจริง ๆ เป็นขั้นเป็นอันเป็นเหตุเป็นผล เป็นความเพียรร้อยเปอร์เซ็นต์ ๆ เป็นระยะ ๆ ไป ก็ตอนสติปัญญาอัตโนมัติ นั้นจึงเห็นได้ชัดทีเดียว

อะไรมาเกาะไม่ติด สลัดปั๊บ ๆ ด้วยอำนาจของสติปัญญาที่รู้ทันกันตลอด ตั้งไม่ตั้งก็ตาม ฟังแต่ว่าสติปัญญาอัตโนมัติก็แล้วกัน อะไรมาสัมผัสพบนี้ก็เหมือนกับว่าเตือนสติและปัญญาให้ตื่นในขณะเดียวกัน หรือให้รู้สึกตัวกับสิ่งนั้นในขณะเดียวกัน ปกติก็รู้สึกตัวอยู่แล้ว แต่เมื่อมีสิ่งที่มาสัมผัสก็รับทราบกับสิ่งนั้นทันที แล้วคลี่คลายกันไปโดยลำดับทันที

จนกระทั่งเข้าใจแจ่มแจ้งแล้วปล่อย ๆ เรื่อย ความเพียรจึงขึ้นอยู่กับสติ ขอให้ทำเต็มเม็ดเต็มหน่วย

เราอยากรู้ อยากเห็นคุณค่าแห่งธรรมที่เกิดขึ้นกับนักปฏิบัติทั้งหลาย มีพวกเราเป็นต้นที่ตั้งหน้าตั้งตามาศึกษาจากที่ต่าง ๆ มามุ่งธรรมมุ่งธรรมมีเจตนาอย่างเดียวกัน ขออย่าลืมความตั้งอกตั้งใจความมุ่งหมายของตนที่มา ในเวลาประกอบความพากเพียร อย่าให้กิเลสมันหลอกให้เกลไถลไปโน้น เกลไถลไปนี้ มีแต่เรื่องกิเลสจุมูกอยู่ตลอดเวลาจิตไม่ได้หยั่งเข้าถึงธรรมได้เลย ถูกแต่กิเลสหลอกจับดูดลากออกไปจากช่องแห่งธรรมที่จะควรรู้ได้เห็นได้ ช่องนี้ช่องนั้น เช่น ช่อง**ทุกข์** ช่อง**อนิจจัง** ช่อง**อนตตา** ช่องอสุภะอสุภัง มันลงช่องนี้ไม่ได้ มันลงแต่ช่องที่กิเลสหลอกลวงไปเสีย เรียกว่าลงช่องหลอกลวงหลอกตัวเองไปเรื่อย ๆ มันก็ไม่เห็นผลเห็นประโยชน์อะไร เพราะฉะนั้นจึงเอาให้จริงให้จัง

เทศน์สอนหมู่เพื่อนมากก็ไม่รู้ที่ปีกี่เดือน เทศน์เต็มเม็ดเต็มหน่วยหมดภูมิความสามารถที่จะให้ยิ่งไปกว่าที่เทศน์มาแล้วนี่ เป็นไปไม่ได้แล้วสำหรับเรา ใครจะประพฤติปฏิบัติให้รู้ให้เห็นขึ้นภายในใจมันก็น่าจะเป็นอยู่แล้ว น่าจะเป็นไปได้แล้ว ถ้าหากว่าไม่เหลวไหลไม่เกลไถลเสียภายในจิตของตนทั้งที่ประกอบความเพียรอยู่นั้นเท่านั้นก็ไม่ใช่ออย่างอื่น มันน่าจะรู้ สิ่งเหล่านี้อยู่กับตัวแท้ ๆ ขุดค้นลงไปตรงนี้ ทำไมความสงบเมื่อไม่มีอะไรกวนจิต เพราะการบังคับได้ไม่ให้จิตไปยุ่งกับสิ่งใด สติบังคับไว้เสมอทำไมจิตจะสงบตัวไม่ได้

การที่สติตั้งไม่อยู่หรือสติผลอ เป็นเหตุให้จิตถูกกิเลสลากไปด้วยความเคยชินต่อนิสัยของกิเลสอยู่แล้ว อย่างนั้นมันก็ไม่รู้เรื่องรู้ราว นั่งภาวนาก็มีแต่ง่วงเหงาหาวนอนหาความสงบไม่ได้ นอกจากสงบแบบหลับเท่านั้น เพียงขั้นสมาธิก็ไม่เห็นถ้าเป็นอย่างนั้นไม่ปรากฏ ได้ยินแต่ชื่อนั้นแหละว่าสมาธิ ๆ แปลว่าความตั้งมั่น อะไรมันตั้งมั่น ความเพียรก็ไม่มัน มันเกลไถลไปตามกิเลสเสียหมดเอาความมั่นมาจากไหน เมื่อตัวเหตุไม่มันผลคือความสงบใจ ให้เป็นความสงบอย่างแน่นหนามันคงจะมีได้อย่างไร ผลเกิดขึ้นจากเหตุต่างหาก

นี่เพียงขั้นสมาธินี้ก็เกินไปไม่ได้ ถ้าพูดถึงขั้นปัญญาด้วยแล้วก็ยิ่งละเอียดเป็นลำดับ ๆ ไม่มีอะไรที่จะกว้างยิ่งกว่าปัญญา สมาธิเมื่อเต็มภูมิแล้วก็อยู่ เหมือนกับน้ำเต็มตุ่มแล้ว อยู่ แต่ปัญญานี้ไม่เป็นอย่างนั้นไม่มีขอบเขต ซึมซาบไปได้หมดทุกแง่ทุกทรง ไม่ว่าจะกว้างว่าแคบแล้วแต่เหตุการณ์ที่ควรจะให้พิจารณาไปถึงไหนไปได้ทั้งนั้น ปัญญาไม่มีขอบเขต ส่วนสมาธินี้มีเท่าที่ได้ปฏิบัติมาเป็นอย่างนั้น ถ้าเต็มภูมิของสมาธิแล้วจะให้ยิ่งกว่านั้นไปอีกก็ไม่ได้ กำหนดที่โรมันก็อยู่แค่นั้น ละเอียดก็ถึงขั้นสุดของสมาธิเท่านั้น ไม่ใช่ละเอียดแบบวิมุตติหลุดพ้น ไม่ใช่ละเอียดเพื่อความหลุดพ้น มันละเอียดตามกำลังของสมาธิที่เต็มภูมิแล้วอย่างนี้ก็เต็มที่อยู่แล้วเสีย นอกจากนั้นก็ไม่มีเพิ่ม นี่ถึงว่ามีขอบมีเขต ถ้าเป็นน้ำก็เต็มตุ่ม ถึงขอบปากแล้วอยู่ ส่วนปัญญาไม่เป็นเช่นนั้น หมุนตัวไปตลอด ไม่ว่าจะกว้างว่าแคบลึกตื้นหยาบละเอียดแค่ไหน สติกับปัญญานี้ตามกันไปได้ทั้งนั้นจนเป็นที่เข้าใจ ๆ ซึ่ง

ด้วยเหตุนี้เองพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้า จึงผิดกับพระสาวกทั้งหลายอยู่มากมาย เพราะพระปัญญามีความฉลาดแหลมคมสมมุติศาสตร์เอกของโลก ต้องกระจายหมดทั่วโลกธาตุ สามารถทราบได้หมด ปัญญาไม่มีขอบเขต ถือขั้นสมมุติเป็นเกณฑ์เลยเต็มสมมุตินั้นแหละ ชั้นวิมุตติก็หลุดพ้นไปแล้วไม่ต้องกล่าวถึง จะพิจารณาตามโลกสมมุตินี้ พระองค์ทรงสามารถรู้แจ้งตลอดทั่วถึง ที่เรียกว่าโลกวิทู ไม่มีขอบเขต

เพราะฉะนั้นการพิจารณาทางด้านปัญญาของเรา ควรจะให้มันเป็นคู่เคียงกันไปกับการอบรมสมาธิในกาลอันควรจะพิจารณา อย่าไปยุ่งแต่กับสมาธิด้วยความซึ่เกียจ จะพิจารณาอะไรก็ซึ่เกียจ หาอุบายตั้งปัญหาขึ้นถามตัวเอง ยกชั้นนี้เป็นที่ตั้ง จะเป็นชั้นไหนก็ชั้นไหนก็ตามเอามาแยกแยะวินิจฉัยพิจารณา เฉพาะอย่างยิ่งชั้นนี้ในของตัวของเราเป็นตัวสำคัญ

ใ้เรานี้ได้ความแยบคายจากเวทนาชั้นนี้ เราเอาจริง ๆ ทุกชั้นนี้ ทุกขเวทนามัดตัวเข้าไป ไม่มีทางออกนี้หมุนตัว ๆ จนกระทั่งมันแตกกระจายไปหมด รู้ตลอดทั่วถึงของทุกขเวทนาว่ามันเกิดขึ้นมาได้ยังไง เกิดขึ้นมาเพราะเหตุไร จนถึงขั้นความจริงทั้งกายทั้งเวทนาทั้งจิต เวลามันจนตรอกมันพิตของมันเองไม่ยอมถอย ถอยไปได้ยังไง ถึงขั้นไม่

ยอมถอยมันถอยไม่ได้ ต้องเอาจริงเอาจัง นั่นละขั้นนั้นแหละเป็นขั้นที่เห็นความอัศจรรย์ เป็นขั้นที่เชื่อตัวเองได้ เชื่อว่าตัวนี้มีสติปัญญาได้จริง เพราะผลิตขึ้นมาเวลาจนตรอก

คนเราจึงไม่ได้โง่อยู่ตลอดไป ถ้าจะนำ **อตุตา** **หิ** **อตุตโน** **นาโถ** มาใช้ นอกจากหวังจะ ฟังฟังคนอื่นไปเรื่อย ๆ เป็นนิสัยของมนุษย์ หวังฟังแต่ผู้อื่นไม่สนใจที่จะมาฟังตัวเอง มัน จึงไม่ค่อยได้เหตุได้ผลอะไร อยู่กับครูอาจารย์ก็ฟังแต่ครูอาจารย์ไปเสีย ที่จะมาฟังตัว เองในเวลาสมควรจะฟังมันก็ไม่สนใจจะฟัง ไม่สนใจจะคิด ไม่สนใจจะต่อสู้อะไรที่มันผูกมัด รัตรึงอยู่ในจิตใจของตัวเอง ก็ไม่ได้อธิบายต่าง ๆ ก็ช่วยตัวเองไม่ได้

ส่วนที่เด่นจริง ๆ ก็คือทุกขเวทนาสำหรับเราเอง เด่นมากเห็นประจักษ์ อาจหาญทุกครั้ง ที่เข้าตะลุมบอนกัน เมื่อสละเป็นตายลงสู่ความเพียรนี้แล้วรู้ได้ทุกครั้งไม่เคยพลาดเลย เพราะมันทุ่มลงไปตรงนั้นหมด ชีวิตจิตใจมอบไปหมดแล้ว จะไปเถลไถลไม่ได้กระแส ของจิต คิดไปนอกกลุ่มนอกทางไม่ได้เป็นอันขาดว่างั้นเลย นี่มันถึงต้องเป็นทุกข์มาก ทุกข์ ในร่างกายเพราะทุกขเวทนาบีบบังคับแล้วยังไม่แล้ว จิตยังต้องกระสับกระส่ายจะคิดไป โน่นไปนี่อีก บังคับจิตที่จะคิดอย่างนั้นด้วย ไม่ยอมให้คิดออกไป เอ้า จะทุกข์ก็ตามจะ เป็นก็ตามจะตายก็ตาม ให้หมูน้อยอยู่กับตรงนี้

พระพุทธเจ้าท่านว่า **ทุกข์ อริยสัจ** ท่านบอกเป็นสังขธรรมอย่างยิ่ง ไม่เป็นอื่นเป็นสัง ขธรรมท่านบอก เอาให้เห็นสังขธรรมเป็นยังไง ว่าทุกข์นี้เป็นของจริงจริงยังไง เมื่อพิจารณา รอบกันทุกสัดทุกส่วนแล้ว ทุกข์ก็เป็นของจริงจริง ๆ สักแต่ว่าทุกข์อยู่เท่านั้นไม่ปรากฏว่า ทุกข์เขามีความหมายในตัวของเขาเอง และมาให้ทุกข์แก่เรา เขาไม่มีความหมาย สักแต่ เป็นความจริงอันหนึ่งอยู่เท่านั้น ร่างกายที่แรกเราก็เหมาเอาว่าร่างกายส่วนนั้นส่วนนี้ หรือหมดทั้งร่างนี้เป็นตัวทุกข์ ส่วนว่าเป็นตัวเราเป็นของเราไม่ต้องพูด อันนี้มันเป็นมา แล้ว เอากันในขณะนั้น

ในขณะที่มันกำลังซุลมุนวุ่นวายอยู่กับทุกข์นั้น มันถือว่าธาตุขันธ์ทั้งหมดนี้เป็นทุกข์ แยก หากจริง ๆ เอา อันไหนเป็นทุกข์ ธาตุขันธ์ส่วนไหนว่ามันเป็นทุกข์จริง ๆ ไต่เข้าไป ๆ จิตจ่อ เข้าไป สติจ่อเข้าไป บังคับเข้าไปไม่ยอมให้ถอย เป็นกับตายก็มอบกันไว้ที่นี้ จะออกไป ไหน ความเป็นความตายอยู่ที่ขันธ์นี้ อย่าหนีจากขันธ์ ให้รู้ในขันธ์นี้ขึ้นชื่อว่ารู้ความจริง

มันชุดค้นคว้าย้อนหน้าย้อนหลัง ย้อนไปดูเวทนา ก็ดูจริง ๆ ดูให้ถึงใจ มาดูร่างกายส่วน
ไหนที่ว่ามันเป็นทุกข์ ก็ดูจริง ๆ จนถึงใจ เมื่อถึงใจแล้วก็ถึงความจริง ย้อนดูจิตอีก เทียบ
เคียงทุกสัต์ทุกส่วน

๓ อย่างนี้เป็นสำคัญ กาย ทุกขเวทนา จิตที่มันพัวพันกันอยู่ จิตนั้นแหละไปพัวพันกาย
จึงต้องพิจารณานั้นแล้วแยกเข้ามาหาจิต แยกมาหากาย แยกมาหาทุกขเวทนา แยกมา
หาจิต ตลบทบทวนไม่รู้กี่ครั้งก็หนไม่ต้องพูด เอาจนกระทั่งเข้าใจ เห็นเป็นความจริง
อย่างเต็มสัต์เต็มส่วนหาทางสงสัยไม่ได้แล้ว ๑) ทุกข์ดับวูบไปหมดเลย ๒) ทุกข์ไม่ดับก็
ตามแต่หาความกระเทือนใจไม่ได้ ต่างอันต่างจริงไม่มีความกระทบกระเทือนใจ แม้ร่าง
กายจะแตกไปในขณะนั้นก็ไม่มื่ออะไรสะทกสะท้านภายในจิตใจ เพราะต่างอันต่างจริง
แล้ว

จะไม่อาจหาญได้ยังไงเมื่อถึงความจริงด้วยกันทุกสัต์ทุกส่วนเต็มภูมิแล้ว ไม่มีกระทบกัน
ด้วย ระหว่างทุกข์กับใจก็ไม่กระทบกัน ชนธ์กับเราก็กไม่กระทบกัน ต่างอันต่างจริง จึง
เรียกว่าต่างอันต่างจริง เมื่อถึงขั้นความจริงแล้วไม่กระทบกัน พระอรหันต์ทั้งหลายเวลา
ท่านนิพพาน ท่านจึงนิพพานได้อย่างสะดวกสบาย เพราะไม่มีอะไรกระทบกัน ท่านเป็น
ความจริงล้วน ๆ อยู่แล้วในหลักธรรมชาติของจิตท่าน สิ่งเหล่านี้ท่านก็เห็นว่าเป็นความ
จริงอยู่แล้ว จะมีอะไรมากระทบกระเทือนท่านพอให้เกิดความระส่ำระสายกระวน
กระวายเหมือนโลกทั่ว ๆ ไป ท่านไม่เป็น

เรื่องของชนธ์จะเดินจะดีไปตามลักษณะของชนธ์นั้นเป็นสภาพอันหนึ่ง จะเอาเข้าไป
บวกรันกับจิตไม่ได้ เช่น แข็งขาอวัยวะมันดีมันดีของมันเหล่านี้เป็นต้น มันเป็น
อาการอันหนึ่งของชนธ์ที่แสดงตัว เหมือนกับไม้ที่ถูกไฟเผาแล้วนั้น เช่นไฟไม่ถูกไฟเผา
กรอบเกรียม ไม้ไฟฟ้งเสียงระเบิดปังปัง ๆ เหมือนกับขอมมีหัวใจ เหมือนกับไม้ที่เจ็บ
ปวดเพราะไฟเผา ที่จริงไม้ไม่มีความเจ็บปวดในตัวเอง ไฟก็ไม่มีความหมายในตัวเอง
หากเป็นอย่างนั้น ระหว่างไม้กับไฟเผาเป็นอย่างนั้น นี้ระหว่างชนธ์กับทุกขเวทนามัน
แผดเผาเป็นเช่นนั้น จึงไม่ส่งผลเข้าไปกระทบกระเทือนจิตใจได้ เมื่อจิตใจได้ถึงขั้น
ภูมิแห่งความจริงเต็มส่วนโดยหลักธรรมชาติของตนแล้ว ย่อมเป็นอย่างนั้น

ด้วยเหตุนี้พระอรหันต์จึงไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ว่าจะตายในอิริยาบถใด จะเสียท่าเสียที ไม่เสียท่าเสียที ไม่ว่าจะอิริยาบถใดไม่มีอาการใดที่จะไปทำลายจิตใจของท่าน ที่บริสุทธิ์อยู่แล้วโดยหลักธรรมชาติ ให้กลายเป็นความเศร้าหมองหรือเป็นกุปประกรรมกำเริบขึ้นมา เป็นไปไม่ได้ เมื่อจริงตามส่วนแล้วก็เป็นอย่างนั้น

นี่ก็พยายามให้หมู่เพื่อนได้ประกอบความพากเพียร ไม่ให้มีงานการอะไรนอกจากงาน เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนานี้เท่านั้น ถือเป็นงานอย่างยิ่ง อยู่ที่ไหนให้ทำงานของตนเอง เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา มีสติเป็นเครื่องกำกับรักษาใจอยู่เสมอ ปัญญาคอยสอดส่องอย่าให้จิตมันเถลไถลไปได้ เคยเป็นมาพอแล้วไม่เห็นโทษของมันในเวลาประกอบความพากเพียร ในเวลาที่เราจะเห็นโทษมันด้วยสติปัญญาของตน เราจะไปเอาเวลาไหนมาเห็นโทษของมันถ้าไม่เห็นในเวลา นี้ ก็หมดหวังเท่านั้นมนุษย์เรา

เอาให้จริงให้จังจี้ กลัวจะตาย กลัวจะลำบาก จะบังคับต่อสู้กับกิเลสบ้างก็กลัวลำบาก เสีย เลยล้มไปทางฝ่ายกิเลสให้มันเหยียบย่ำทำลายเอาเสีย เลยไม่มีทางคำว่าชนะกิเลสได้ ถ้าตัวเองชนะกิเลสไม่ได้แล้วเราหาความสุขไม่เจอแหละ ในชีวิตของพระเราเนี่ย นอกจากเราได้ชนะกิเลสตัวใดแล้วเราก็เป็นอิสระในกิเลสตัวนั้นขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเอาให้หมดไม่มีกิเลสตัวใดตกค้างอยู่ภายในจิตใจแม้แต่เล็กน้อยแม้แต่ปรมาณูเลย นั่นละจึงเป็นอิสระเต็มตัว

อยู่ไหนอยู่เถอะที่นี้ มันหมดความหมายไปหมดแล้วแหละเรื่องโลกธาตุนี้มันเป็นสมมุติด้วยกัน รู้เท่าทันหมดแล้ว จิตก็เป็นจิต ธาตุชั้นธรรมสมมุติต่าง ๆ ก็เป็นไปตามสภาพของเขา นั่นเป็นอิสระตลอดเวลา แม้ชั้นธรรมยังมีอยู่ มีสิ่งรบกวนอยู่ เป็นทุกข์ความลำบากมันก็ไม่กระเทือนถึงใจ ใจมีแต่ความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติธาตุชั้นธรรมไปตามเรื่องราวที่เขา ยังมีความเป็นสืบทอดอยู่เท่านั้น จะไปเป็นอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น ความกระวนกระวายนั้นท่านไม่มี จึงว่าเป็นอิสระ แล้วจะไม่เห็นโทษแห่งกิเลสที่มันเคยครอบงำหัวใจมานาน ว่ามันทำจิตใจให้มีความชอกช้ำขุ่นมัว ได้รับความทุกข์ความทรมานมากน้อย ได้อย่างไร เมื่ออันนั้นหมดไปแล้วมันก็เห็นได้อย่างชัด อ่านได้อย่างเต็มปากเต็มใจนั่นแหละ

เดินจงกรม นั่งอยู่มั่นวงลงเดินซี หาอุบายวิธีแก้เจ้าของ คนเราถ้าวงมันก็อยากนอน
เท่านั้นละ นอนก็เคยนอนมามากแล้วได้ผลได้ประโยชน์อะไร เพียงบำบัดเยียววาทาตุ
ชั้นนี้ไปเป็นกาลเป็นเวลา ความเพียรนี้เพื่อแก้กิเลสโดยตรง การนอนไม่ใช่เป็นการแก้
กิเลส เป็นการบำบัดธาตุชั้นนี้ ระวังธาตุชั้นนี้พอมีกำลังแล้วนำมาใช้ในงานการแก้การ
ถอดถอนกิเลสด้วยความเพียร ความเพียรนี้เองเป็นงานที่ชำระกิเลส

การหลับนอนไม่ใช่เป็นการชำระกิเลส แต่มันจำเป็นที่จะต้องพักผ่อน ก็ให้เห็นไปตาม
เรื่องความจำเป็นนั้น อย่าถือเอาความสุขในการนอน ดังพระพุทธเจ้าท่านสอน**พระโมค
คัลลาน์** อย่าหวังความสุขในการนอน ท่านว่าอย่างนั้น หาอุบายวิธีเปลี่ยนแปลงแก้ไข
ความง่วงเหงาหาวนอนไม่รู้ที่อุบายพระพุทธเจ้าทรงสอน ถ้าว่าการนอนเป็นของดีทำไม
จึงไม่รับสั่ง**พระโมคคัลลาน์**ให้นอนเสียให้จมไปเลยนะ**โมคคัลลาน์** ถึงพระนิพพานใน
หมอนนั้นแหละทั้ง ๆ ที่กำลังหลับครอก ๆ นั้นแหละ พระองค์ไม่เห็นสอนอย่างนั้น

นอกจากสอนให้หลีกหมอนเท่านั้น ให้หาอุบายนั้นให้หาอุบายนี้ แหงนดูบนฟ้าอากาศ
อะไร ๆ อย่างนี้เป็นต้น ถ้ามันยังไม่หายให้ทำอย่างนั้น ๆ หากมันจำเป็นจริง ๆ มันเพียบ
เต็มที ก็พักให้มันเสีย นี่หมายความว่าพัก ร่างกายมันเพียบ ไม่ใช่หวังเอาความสุขใน
การนอน ท่านย้ำอีกว่าอย่าหวังความสุขในการนอน เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่เป็นการแก้
กิเลส ความเพียรต่างหากเป็นการแก้กิเลส คิดให้ถึงใจอุบายเหล่านี้

ให้ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติเวลามาอยู่ด้วยกัน อย่าคิดถึงเรื่องใดมากกว่ากระแสของจิตที่
คิดออกมาในแง่ธรรม หากจะคิดถึงหมู่เพื่อน มันคิดเรื่องอะไรเกี่ยวกับหมู่เพื่อน มันคิด
เป็นธรรมไหม ถ้าคิดไม่เป็นธรรมมันก็คิดกระทบกระเทือนหมู่เพื่อน ก็แสดงว่าจิตดวงนี้
เป็นมาร ไปเที่ยวกระทบกระเทือนคนอื่น เขี่ยบหัวใจตัวเองออกไป ถ้าไม่แก้ตรงนี้ก็
จะไปอีกเรื่อย ๆ มองกันให้มองในแง่เมตตา มองกันในแง่ให้อภัย มองกันในแง่เหตุผล
นั้นแหละหลักใหญ่อยู่ตรงนั้น ต่างคนต่างมุ่งความจริงต่อกันแล้วพูดกันรู้เรื่องง่าย ๆ ทิฐิ
มานะเป็นเรื่องของกิเลสเอามาใช้ในวงปฏิบัติได้ยังไง เพียงเท่านั้นมันก็ปราบกันอยู่แล้ว

หัวใจนั้นแหละตัวมันดินมันดีด มันแสดงภาพอย่างนั้นภาพอย่างนี้ เรื่องของอันใดก็ตาม
เรื่องของเพื่อนฝูงก็ตาม มันจะมีภาพออกไปจากตัวเองนี้ ทำให้เป็นความกังวลวุ่นวาย

ไปต่าง ๆ นานา กระทบกระเทือนซึ่งกันและกัน ก็เพราะกิเลสที่นั่นแหละ ธรรมแท้ไม่
กระเทือน กิเลสพาให้กระเทือนเสมอไม่มากก็น้อย ให้ฟังระมัดระวัง เราเป็นนักปฏิบัติ
สิ่งเหล่านี้อย่าให้มาเหยียบย่ำทำลายจิตใจของเราได้ ถึงจะต้องกระทบกระเทือนซึ่งกัน
และกัน เลวดูไม่ได้เลย

ถ้าลงต่างคนต่างดูหัวใจตนเองอยู่แล้ว จะทราบความกระเพื่อม ความคะนองของใจมัน
ชอบคะนองไปทางไหน คือคำว่าคะนองมันอยู่ไม่เป็นปกติ มันหาเรื่องอยู่เรื่อย ๆ ความ
คึกคะนอง ไม่ใช่หมายถึงคะนองความกำหนัดยินดีอะไร คะนองเรื่องไหนมันก็เป็น
เรื่องของกิเลสทั้งนั้นต้องระมัดระวัง

งานของเราที่จะทำให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนวันแต่หลับ ก็คือ
งานภาวนา ให้ถือเป็นหลักเป็นเกณฑ์สำคัญ งานนี้แหละเราพึงเป็นพึ่งตายกับงานนี้ ไม่
จึ่งเราบวชมาทำไม อยู่อย่างโลกเขา โลกเขาสัมครีใจอยู่กันอย่างนั้นทั้งนั้น เราก็เป็นคน
หนึ่งในโลกเขาทำไมเราไม่สัมครีใจอยู่นั้น จิตใจของเราก็ยังพัวพันในสิ่งนั้น แต่คิดเห็นแง่
ของธรรมที่จะเป็นไปดีกว่านั้น เราจึงต้องได้สละความเป็นฆราวาสเข้ามาสู่ความเป็นนัก
บวช และประกอบภาระงานของนักบวชอย่างนี้ เราจะทอดอโยในงานของเราอยู่แล้วก็ไม่มี
ทางที่จะรู้เห็นและปลดเปลื้องกิเลสซึ่งเป็นเหมือนกับโลกเขาได้เลย เรากับโลกเขาก็ไม่
แตกต่างกัน

สีผ้าไม่สำคัญ สำคัญที่จิตใจ เปลี่ยนที่จิตใจ ผ้านี้เพียงเป็นเครื่องหมายของนักบวชเท่า
นั้น ของนักปฏิบัติ ของนักต่อสู้ ผ้ากาสาวพัสดุนี้คือผ้าชัยชนะเลิศโลกมาตั้งแต่พระ
พุทธเจ้าแล้ว เรานำมาใช้นี้ นี่ธง ธง ๓ สี พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เราได้สวมธง
นี้เข้าไปในร่างแล้วเราต้องเป็นนักรบ เอาให้จริงให้จั่งต่อทุกสิ่งทุกอย่างด้วยเหตุด้วยผล
สติปัญญาเป็นสำคัญในการพิจารณาไตร่ตรอง เอาให้จริงให้จั่ง

ทำไมจะไม่รู้ กว้างศอกยาววาหนาคืบนี้เท่านั้นในขั้นนี้ มันใหญ่โตอะไรนักหนา สติ
ปัญญาจ่อลงไปตรงนี้ทำไมจะไม่รู้จะไม่เห็น จิตมันเคยคึกคะนองมาพอแล้วได้ผลดีจาก
มันอะไรบ้าง ทีนี้เราจะบังคับไม่ให้คิดยุ่งเหยิงวุ่นวายกับอารมณ์เหล่านั้นที่เคยคิดมา
แล้ว ให้เข้าสู่ความสงบเยือกเย็นด้วยภาวนาของเรา เราทำไมเราจะทำไม่ได้ บังคับมัน

ไม่ได้ ไม่บังคับจะเรียกว่าต่อสู้กันได้ยังไง กิเลสหลุดลากไปเราบังคับเอาจิตย้อนกลับเข้ามา
มา ชื่อว่าต่อสู้กัน หลุดลากกัน

เอาให้จริงจังซี มีอะไรจริงจังแล้วกิเลสก็อ่อนข้อลงไป พอเราอ่อนมันก็แข็งข้อขึ้นมา
เพราะฉะนั้นจึงต้องให้แข็งอยู่เรื่อย ๆ แข็งด้วยธรรมชั้นนี้ แข็งด้วยความเพียรชั้นนี้ แล้ว
แข็งด้วยความเพียรชั้นนั้นขึ้นไป สติปัญญาชั้นนี้สติปัญญาชั้นนั้น แข็งขึ้นไปเรื่อย ๆ ซี
กิเลสมันก็อ่อนลงไปเรื่อย ๆ สุดท้ายก็พ้นไปได้

ให้เห็นอยู่ภายในใจนี้ความหลุดพ้นเป็นยังไง ทำไมพระพุทธรูปเจ้าท่านตรัสออกมาได้อย่าง
เต็มพระโอษฐ์ เพราะท่านทรงรู้อย่างถึงพระทัย ไม่มีใครไปบอกก็ตามถ้ำลงรู้อย่างถึงใจ
แล้วพูดได้ด้วยกันนั่นแหละคนเรา พระสาวกก็เหมือนกัน ธรรมเป็นธรรมแห่งเดียวกัน
อุบายวิธีการแก้กิเลสก็ออกไปจากธรรมที่พระพุทธรูปเจ้าทรงสอนแล้วอย่างเดียวกัน กิเลส
ตัวไหนจึงจะมีอำนาจวาสนาเหนือธรรมไปได้ไม่มี

เรายังไม่เคยเห็น ธรรมที่ไม่มีอำนาจเหนือกิเลสก็ไม่มี นอกจากตัวเราเองที่จะนำธรรม
เข้ามาปฏิบัติ กำลังของเราไม่พอ ยกธรรมเครื่องศาสตราอาวุธคือธรรมนั้นขึ้นมาไม่ได้
มันอ่อนเปียกไปหมดด้วยความขี้เกียจขี้คร้าน ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสมันเคาะข้อมือเราตี
ข้อมือเรา ตีแข่งตีขาให้ก้าวไม่ออกเดินไม่ไหว เดินโซซัดโซเซไปด้วยความง่วงเหงาหาว
นอน ไปด้วยความเผอเรอต่าง ๆ แบบไม่มีสติตั้งเท่านั้น มันจึงไม่รู้รู้อย่างนั้น เพราะถูก
กิเลสเหยียบย่ำทำลายเตะถีบลงไปแหลกไปหมด ตั้งขึ้นมาไม่ได้ เราจะหวังมรรคผล
นิพพานหวังความพ้นทุกข์ที่ตรงไหน มันไม่มี สิ่งที่จะมีได้เพราะอะไร ก็มีได้ดังที่กล่าวมา
นี้

เข้า หนักต้องสู้ซี เราเป็นนักสู้แล้วนี่ ก็เคยทราบอยู่แล้วว่ากิเลสเป็นตัวสำคัญ เป็นข้าศึก
อันใหญ่โตมากในหัวใจเราหัวใจโลก เวลานี้เราจะต่อสู้กิเลสจะทำอย่างสะดวกสบายไป
ไม่ได้ กิเลสมีน้าหนักมากขนาดไหน กิเลสประเภทนี้ประเภทนั้นมีน้ำหนักมากขนาดไหน
กำลังของเราต้องเอาให้ทานน้ำหนักมันได้ และเหยียบย่ำทำลายมันลงไปได้ด้วยกำลัง
ของเรา นั่นถึงจะได้ชัยชนะ ผู้ปฏิบัติต้องเป็นอย่างนั้น

ความท้อแท้ก่อนแอมไมโซทางของพระพุทธรูปเจ้าและสาวก ทำอะไรก็ให้พินิจพิจารณาอย่า
สักแต่ว่าทำ ฝึกหัดนิสัยให้มีปัญญารอบตัวเองภายนอกภายใน เวลานั้นมาใช้ภายในก็
รอบตัว สิ่งสมมติปัญญาสั่งสมจากกิริยาอาการภายนอก ทำอะไรก็ให้มีสติให้มีปัญญา
พินิจพิจารณาไปด้วย เวลาเข้ามาใช้ภายในก็เห็นแหละกิริยาแห่งจิตที่แสดงออกไปเป็นสติ
ปัญญานี้แล จะนำเข้ามาใช้ภายในแก้กิเลสอยู่ภายในนี้ ให้หมดไปได้โดยลำดับเพราะ
ความฉลาดรอบคอบของตัวเอง

แสดงเพียงเท่านี้รู้สึกเหนื่อย

พูดท้ายเทศน์

จิตตอนนั้นถูกกิเลสมันคว่ำลงไปเสียจนมืด ฟังเทศน์ท่านอาจารย์มันไม่เข้าใจ แต่มันดี
อย่างหนึ่งไม่เคยตำหนิต่านนะ นี่เห็นใหม่ รู้ใหม่ว่าเราโง่ขนาดไหน ฟังเทศน์ครูบา
อาจารย์ทางฝ่ายปริยัติ แม้แต่เทศน์สมเด็จพระสังฆราชก็เคยฟัง เข้าใจหมด ที่นี้พอมาฟังเทศน์ท่าน
อาจารย์มันซึ่งปรากฏชื่อลือนามกระเดื่องมานานแล้ว ไม่เข้าใจนี้ นี่ทราบแล้วยังว่าเรา
โง่ขนาดไหน ตำหนิเจ้าของ ฟังไป ๆ ปฏิบัติทุกวันนี้ เราปฏิบัติเราไม่หยุดทางด้านจิตใจ
เหมือนกับว่าเราพยายามหงายปากหม้อของเราขึ้นไม่หยุดด้วยความเพียรของเรา เราก็
ค่อยเข้าใจ ๆ พอจิตมันเป็นไปเท่านั้นละที่นั่นะ ก็แก้ไม่หยุดบำรุงไม่ถอยจะไม่ใช่ไป
ยังงี้

จิตอยู่ในความรับผิดชอบของเรา เรารับผิดชอบต่อตลอด บำรุงรักษาอยู่ตลอด มันก็ค่อย
ฟื้นตัวขึ้นมา ๆ แล้วก็รับทราบธรรมที่นี้ กระแสของธรรมเข้าถึงที่นี้ ค่อยซึ่งเข้าไป ๆ จิตมี
ความละเอียดเข้าไปเท่าไรยิ่งซึ่ง ๆ จนกระทั่งว่าเป็นหุโยมแม่นั้นละ ใครเทศน์ก็ตามถ้า
ไม่ใช่ท่านอาจารย์มันไม่ฟังโน่นนะ มันเป็นหุโยมแม่ไปแล้ว ถึงขนาดนั้นละ ฟังองค์
เดียวเท่านั้นว่างใจเลย ซึ่งก็เพราะว่าใจมันรับนี้ ท่านเทศน์ท่านถอดออกจากของจริงที่ท่าน
รู้ท่านเห็นอยู่แล้ว อยู่ภายในใจของท่าน มหาสมบัติอยู่ภายในใจของท่าน ท่านถอดออก
มาให้เราดู นี่ ๆ เห็นใหม่ ๆ หลับตาอยู่ทำไม ความหมายว่างั้น

มัวแต่หลับตาอยู่ทำไม ลืมตาซี นี่นะ ๆ เห็นใหม่ของจริง นี่นะเห็นใหม่แก้วดวงวิเศษเห็น
ใหม่ นี่นะ ๆ อยู่อย่างนั้น เรายังหลับ ดีไม่ดียังเอาเข็มเย็บตาทั้งสองอีกนั่นนะมันหลับ

ขนาดนั้น ที่นี้พอมันเปิดตาคือตาใจขึ้นเท่านั้น ที่นี้หมอบราบเลยเที่ยว แหมมันซึ่งจริง ๆ **ท่านอาจารย์มั่นเทศน์**นี้ ท่านเทศน์แต่ละครึ่งอย่างน้อย ๒ ชั่วโมงนะ บางที่ถึง ๔ ชั่วโมงก็มี เสียงท่านกังวานดังจนกระทั่งกลางทุ่งก็ได้ยิน แต่จะไม่ได้ศัพท์ได้แสงเท่านั้นละ หากได้ยิน เพราะอำนาจของธรรม พลังของธรรมท่านฟัง ๆ ๆ เทศน์ที่แรกก็ไม่ค่อยเท่าไรนัก เหมือนรถเคลื่อนออกนั้นละ ค่อยเอื่อย ๆ ๆ พอได้จังหวะแล้วก็ฟัง ๆ ๆ ที่นี้เอาละที่นี้

จะหาใครเทศน์เหมือนท่านหาตัวจับยาก ไม่เคยได้ยินคำว่าเห็นจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้นะ ไม่เคยได้ยินเลย ต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนี้ คือท่านพูดออกมาด้วยความถนัด ด้วยความจริงจังในจิตจริง ๆ ไม่มีคำว่าเห็นจะ คงจะ ไม่มี มีแต่ต้อง ๆ ๆ บังคับเข้าไปเลย เหมือนตีตราลงไปปึง ๆ ธรรมแต่ละบทละบาทที่ท่านแสดงออกมา ไม่มีคำว่าเห็นจะหรืออาจจะมีไม่มี มีแต่คำว่าต้อง ๆ ๆ บังคับลงไปสู่ความจริงตามความจริงนั้นเลย

เทศน์เผ็ดร้อนเราพูดทั่ว ๆ ไปเราว่าเผ็ดร้อน ถ้าพูดในวงปฏิบัติเราแล้วไม่พูดอย่างนั้นจะพูดยังไง ไม่ทำอย่างนั้นจะให้ทำยังไง ก็กิเลสมันมาไม้นั้นเราก็ต้องตีไม้นั้นชี่ กิเลสมาแบบนี้เราต้องตีแบบนี้ มาช่องไหนตีช่องนั้น มาไม้ไหนตีไม้นั้น มาเพลงไหนตีเพลงนั้น นั่นคือวิธีการฆ่ากิเลสนั้นแหละ อธิบายไว้ทั้งหมด พูดทั่ว ๆ ไปเราว่าเผ็ดร้อน ถ้าพูดตามความจริงแล้ว นั่นแหละคือการฆ่ากิเลสฆ่าอย่างนั้นว่านั่นเลย